
СОЦІОЛОГІЯ

Шевченко Ю. Т.

ЄВРОПА НА ШЛЯХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті висвітлено основні підходи до розуміння складного та суперечливого феномену глобалізації; визначено його позитивні та негативні наслідки, розкрито проблеми та перспективи сучасної Європи.

Ключові слова: глобалізація, форми глобалізації, риси глобалізації, проблеми глобалізації, глобалістика.

Світ у XXI столітті є «глобальною поліцентричною постбіполярною системою» [4, 31], у якій формується глобальне людське співтовариство [6]. Цей процес називають глобалізацією, яка охоплює найважливіші сфери життя людства, визначає процеси соціально-економічного розвитку світу, сприяє прискоренню економічного зростання та модернізації. Глобалізація – процес трансформації економічних та господарських структур в цілісну та єдину світову гео економічну реальність, вироблення науково-технічних технологій та морально-етичних цінностей, формування «наднаціональної глобальної конструкції» [12].

«Глобалізація – це спільна доля людства» [5, 13], яка вимагає відповідного мислення, розуміння світу як єдиного цілого, постійного політичного діалогу з життєво важливих питань загальної безпеки та співробітництва. На думку П. Друкера, зміни, які відбуваються, пов'язані з глибокою трансформацією світу, коли протягом декількох десятиріч суспільство перетворює себе, погляд на світ, головні цінності, соціальну та політичну структуру, культуру, ключові інститути [1].

Тому питання про те, який зміст вкладає сучасна соціально-гуманітарна культура в термінологію глобалістики, підходить до феномену глобалізації, стає дієвим фактором сучасної історії. Цивілізація переживає перехідний етап свого розвитку, коли

визначається, яким шляхом буде розвиватися світова історія, коли настане стабільність у суспільному розвитку та будуть розроблені нові правила поведінки різних країн в глобальному світі. Саме це і визначає актуальність обраної теми, оскільки глобалізація породжує певні протиріччя, проблеми та навіть загрози міжнародній безпеці та стабільності. Звичайно, міжнародний тероризм, транснаціональна злочинність, глобальне поширення зброї масового враження, неспокійний та нестабільний політичний стан, економічна криза, які заволоділи світом, зачіпають і сучасну Європу.

Дослідження процесів глобалізації базуються на класичних роботах в галузі теорії цивілізаційного розвитку. Наприклад, А. Тойнбі одним з перших наголосив, що «у XX ст. розпочалась всезагальна весвітня історія» [16]. У дослідженнях Дж. Белла, Д. Несбита, О. Тоффлера, А. Турена, Ю. Хабермаса та інших, на яких базується теорія глобалізації, підкреслена принципова роль науково-технічних та комп'ютерно-інформаційних досягнень для формування «нового контуру людської історії». У працях представників Римського клубу Р. Вайцзеккера, А. Кінга, Е. Ласло, Д. Меддоуза, М. Месаровича, Е. Пестеля, А. Печчеї, Я. Тінбергена, Дж. Форрестера, Б. Шнайдера, Е. Янга та інших вперше увагу звернуто на світове співтовариство, на глобальні проблеми людства.

Сучасні дослідження глобалізації неоднорідні та стосуються різних її аспектів. Зокрема, аналізуються цивілізаційні трансформації (праці З. Бжезинського, І. Валлерстайна, Р. Робертсона, Дж. Стиглиця, М. Уотерса, Д. Фостера та ін.); вивчаються безмежні можливості та перспективи, які відкриваються людству завдяки інформаційній революції (А. Гідденс, А. Неклесса, Р. Робертсон, М. Олброу, М. Кастельс, У. Коннолі, В. Гурковський та ін.); фіксується перемога принципів ліберальної демократії (С. Амін, Л. Бентон, Дж. Бхагваті, М. Дойл, А. Каллінікос, Дж. Модельски, У. Томпсон, П. Ратленд та ін.), віртуалізація реальності (Н. Глейзер, М. Кастельс та ін.); розглядаються загрози створення неоколоніальних імперій на базі новітніх технологій (У. Бек, А. Етціоні та ін.); вивчається вплив глобалізації на міжнародні процеси (О. Білорус, В. Бебик, О. Власюк, М. Гончаренко, Б. Гуменюк, Л. Дегтерьова, В. Зленко, С. Наумкіна, Ю. Ткачук, С. Шергін та ін.), політику (О. Ахова, І. Воронов, П. Друкер, Т. Ігнат'єва, В. Моцок та ін.) та культуру (В. Шейко та ін.). Соціологічний вимір глобалізації цікавить таких вчених, як В. Бурлачук, В. Воронкову, В. Степаненко та інших.

Динаміку розвитку глобалізаційних процесів та їх взаємозв'язок із розвитком різних сегментів світової економіки досліджували

С. Гофман, М. Обстфельд, Г. Марковіц, Ф. Мартін, Е. Роуз, А. Тейлор, М. Філстейн, Ч. Харіок, У. Шарп та інші. Серед українських вчених цією проблематикою займаються О. Білорус, З. Луцишин, Д. Мамогенко, Н. Орлова та інші.

Проблемам міжнародної економічної інтеграції присвячено наукові розвідки В. Гейця, Я. Міркіна, Б. Рубцова, Ю. Макогона, Ю. Пахомова, В. Степаненка, Б. Карпінського, О. Герасименка та інших. Вплив глобалізації на суверенну державу цікавить, зокрема, таких українських авторів, як О. Білорус, Г. Козоріз, О. Ладюк, Д. Лук'яненко, О. Мозговий, Н. Савчук, А. Сухоруков, а також багатьох зарубіжних вчених: Г. Аниліоніс, О. Богомолів, У. Бек, Н. Зонова, Дж. Сорос та інших.

Особливий пласт досліджень становлять роботи, присвячені глобалізації у Європі, проблемам та перспективам розвитку Європейського Союзу (І. Бусигіна, М. Делягін, М. Кавешніков, М. Каргалова, Н. Кондратьєва, Ю. Макогон, О. Потьомкіна та ін.). Проте, зважаючи на невпинний рух часу, висвітлення останньої проблематики не є повним та остаточним.

Новий етап цивілізаційного розвитку, який супроводжується складною та невизначеною ситуацією в багатьох сферах життя, вимагає більш докладного вивчення проблем, з якими стикається Європа, перспектив та аналізу процесу глобалізації для пошуку шляхів важливих якісних змін, оскільки «... глобалізація є найбільш вживаним та зло вживаним, але найменш висвітленим, ймовірно, найнезрозумілішим, затуманеним, політично ефектним словом (лозунгом, зняряддям у суперечці) останніх років і залишиться таким найближчим часом» [2, 40].

Метою статті є аналіз проблем та перспектив глобалізації сучасної Європи.

Глобалізація – об'єктивний процес формування, організації функціонування та розвитку принципово нової всесвітньої, глобальної системи, яка базується на поглиблених взаємозв'язках та взаємозалежності у всіх сферах міжнародної спільноти. У визначенні американського вченого Т.Фрідмана, глобалізація – це інтеграція ринків, держав-націй та технологій, які дозволяють індивідам, корпораціям та націям-державам досягати будь-якої точки світу швидше, далі, глибше та дешевше, ніж то було раніше [1].

Всіх теоретиків глобалізації можна розділити на прихильників революційних (гіперглобалісти) або еволюційних (трансформаціоністи) змін та групу скептиків. Кожна з цих шкіл

пропонує своє бачення глобалізації – спробу досягнути й пояснити цей соціальний феномен [3, 24].

Прихильники революційних змін (Р. Кеохане, Дж. Най, К. Омае, Т. Фрідман та ін.) розуміють глобалізацію як прискорений та вільний від усіляких обмежень процес, який призводить до настання нової епохи процвітання та врівноваженості в історії людства. Глобалізація, на їх думку, – шлях виживання, підняття життєвого рівня (оскільки акцент робиться на приватні компанії, які швидше реагують на зміни та нововведення), соціальної стабільності, політичної значимості єдиних для всіх правил. Економічний взаємобмін за існування денационалізації економіки стане настільки важливим для окремих країн, що про воєнні конфлікти між державами можна забути взагалі. Так, М. Дойл вважає, що така взаємозалежність та панування ліберальної демократії стануть можливими приблизно в 2050-2100 роках [1].

Прихильники еволюційного підходу (Дж. Розенау, А. Гідденс) вважають, що глобалізація вимагає від держав та суспільств поступової адаптації до взаємозалежного та нестабільного світу, для якого неминучими будуть соціальні та політичні зміни. Глобалізація, на їх думку, – довгостроковий суперечливий процес, могутня сила, що трансформує світ, сприяє еволюції суспільств і економік, форм правління та всього світового порядку. Вони не прогнозують створення єдиного світового співтовариства, єдиної світової держави, а, навпаки, передбачають нову світову стратифікацію, коли одні країни опиняться в центрі світового розвитку, а інші маргіналізуються. При цьому суверенні країни збережуть владу на власній території, але буде розширюватися зона впливу міжнародних організацій.

Науковці-скептики (напр., П. Хірст, У. Томпсон, Р. Кеохане, Дж. Най, Г. Мартін, Х. Шуман та ін.) не сумніваються в тому, що практично усі сфери людської діяльності підпадуть під вплив глобалізації, глобальна конкуренція підвищить продуктивність праці, додасть стимулів для наукових розробок, допоможе залучити капітал в зони соціальної стабільності. Але, як і у кожного справді значущого явища, у глобалізації, як вважають скептики, окрім позитивних сторін є й негативні.

Позитивними сторонами глобалізації є бурхливий технологічний прогрес; вільний доступ до інформації і відповідне поширення можливостей та способів комунікації у світовому масштабі; покращення взаєморозуміння між різними культурами та цивілізаціями; здатність держав шляхом об'єднання спільних зусиль подолати проблеми глобального характеру або мінімізувати їх

шкідливі наслідки; високий рівень міжнародної кооперації, міжнародного поділу праці; формування єдиного правового простору; прискорення темпів інформаційного, культурного обмінів. Т. Фрідман серед позитивних сторін глобалізації називає «чотири демократизації»: технології, фінансів, інформації та прийняття управлінських рішень, завдяки яким може статися «економічне чудо». Позитивним є також зростання доходів та життєвого рівня, поява широких можливостей для творчої активності у всіх сферах людської діяльності [17, 143].

Процеси глобалізації викликані суспільним розподілом праці, науково-технічним прогресом в умовах ринкової економіки, міждержавними інтеграційними процесами, різноманітними формами міжнародного культурного та політичного обміну і спілкування. У найширшому плані поняття «глобалізація» означає перетворення національних та регіональних проблем на загальносвітові, формування нового господарського, соціального, політичного, культурного глобального середовища. На думку Д. Мамотенко [9, 229], глобалізація – це становлення єдиних структур, зв'язків і відносин в різних сферах життєдіяльності.

Політична глобалізація може бути визначена словами У. Бека, який зазначає, що національні держави та їх суверенітет влітаються в павутину транснаціональних акторів та підкоряються їх владним можливостям, їх орієнтації та ідентичності [2, 26]. Завдяки сучасним засобам комунікації політичні рішення та дії в одній частині світу швидко відбиваються на іншій.

Господарська або економічна глобалізація базується на відкритті, дерегуляції та приватизації національних економік з метою підсилення їх конкурентноздатності та підвищення привабливості для іноземних інвесторів. Вона передбачає створення системи стійких товарно-грошових відносин між країнами, які пов'язані участю в міжнародному поділі праці. Основою процесу економічної глобалізації стають інтернаціоналізація виробничих зв'язків у високотехнологічних галузях на основі прямих іноземних інвестицій, формування глобальних за масштабом і невпинних за режимом роботи ринків, в першу чергу – фінансових [9, 230]. Іншими словами, економічна глобалізація полягає у глобалізації ринків (товарів, послуг, трудових ресурсів) та збільшенні організаційних структур економіки (поява транснаціональних корпорацій (ТНК), світових банків (МВФ, Світовий банк), підприємницьких та торгових комплексів) [18]. Відбувається перебудова економічних відносин, створення «геоекономіки».

Соціальна глобалізація передбачає формування нового типу «громадян світу», чия лояльність звертається не до окремого уряду, а до наддержавних структур.

Культурно-ідеологічна глобалізація розмиває межі національних культур, сприяє їх «змішанню», відбувається розширення внутрішнього світу людини, створюються передумови для її включення в соціальну структуру глобального етносу, де все більше затверджуються загальні матеріальні та духовні цінності, єдина ідеологія, заснована на демократичних принципах свободи особистості, загальнолюдських нормах моралі, гуманізму єдиної культури [18]. Відбувається гомогенізація світу, ознаками якої є поширення англійської мови, як засобу спілкування «всіх з усіма», поява «космополітичних» засобів масової інформації, зближення способу життя людей, універсалізація культури.

Інформаційна глобалізація відбувається завдяки комп'ютеризації, коли без персональної електронно-обчислювальної машини (ПЕОМ) не мислиться побут та виробництво; мініатюризації (сучасний мікропроцесор, розміром кілька міліметрів, виконує 40 тисяч операцій за секунду), діджиталізації інформації (запис, обробка та передача інформації за допомогою бінарнокодованих знаків, що використовуються у комп'ютерній техніці. Діджитальна техніка сприяла виникненню транснаціональних медіа-корпорацій, або мультимедіа-імперій: Time Warner, Sony, Matsushita, Microsoft, Walt Disney та ін.), волоконній оптиці, зв'язку через супутники, інтернет.

Кожна з форм – економічна, технологічна, фінансова тощо – має власну історію, логіку розвитку, свій внесок у цілісний процес глобалізації.

Глобалізація інтегрує світове товариство, але поряд з об'єднанням зусиль у позитивному сенсі, виникають й негативні, непримиримі протиріччя та проблеми. А. Тойнбі писав: «Сьогодні людство на усій земній кулі стикається з багатьма гострими проблемами. Ці проблеми стосуються всіх, багатих та бідних, технологічно передових або відсталих... Універсальність цих проблем є історичним наслідком світової мережі технологічних та економічних відносин...» [16].

Серед негативних рис глобалізації, які й породжують проблеми, називають нестабільність та вразливість світової економіки, коли негативні тенденції в тій чи іншій країні або регіоні миттєво позначаються на «економічному здоров'ї» інших; збільшення соціально-економічної нерівності між регіонами; зростання масштабів міграції населення, насамперед, з бідних у розвинені країни; вплив масової культури, яка загрожує культурному розмаїттю; посилення

соціально-економічної диференціації країн; втрата національної та мовної ідентичності; зростання транснаціональної злочинності; національно-етнічні конфлікти; криза універсальних міжнародних організацій; система «подвійних міжнародних стандартів», «гуманітарна інтервенція».

Європа, яка зробила найбільше кроків на шляху інтеграційного співробітництва, також вирішує проблеми, викликані глобалізацією. Причому кожна форма глобалізації «пропонує» Європі власні проблеми.

Європейський союз переживає глибоку політичну кризу, викликану фінансово-економічними причинами. У політичній сфері західної частини європейського континенту, де «найбільш швидко відбувається детериторизація соціальних і політичних норм», що виявляється як знищення національних кордонів та збільшення ролі й значення наднаціональних начал» [1, 9], проблеми виникли, зокрема, під час переговорів з приводу Конституції ЄС. Пріоритетними виявилися питання про збереження впливу окремих країн-членів ЄС, а майбутня ефективність Євросоюзу відійшла на «другий план». Зокрема, Великобританію, Польщу, Чехію, Францію, Ірландію турбував перш за все розподіл місць у Європарламенті, правила голосування, наявність національних представників на ключових постах, можливість права вето. Виходячи з того, що Європейський Союз – «нова та незнайома політична система; він має повноваження втручатися в справи суспільства; його норми панують над нормами національних органів; він приймає рішення...» [7, 29], ще однією проблемою є проблема забезпечення легітимності цього квазідержавного утворення, якою повинна стати класична демократична легітимність. Потрібно вдосконалювати методи взаємодії інститутів та ключових акторів, культуру політичного компромісу, гармонізувати національні та загальні інтереси країн-членів ЄС. Все це є проблемами й одночасно завданнями Європи на шляху політичної глобалізації.

Різноманітні проблеми виникають в Європі й у економічній сфері. В Європейському Союзі не лише створено єдиний внутрішній ринок з відкритою, нічим необмеженою конкуренцією, але й утворено Центральний банк ЄС, введено загальну валюту. На початку XXI ст. Євросоюз мав наміри створити найконкурентноздатнішу та наукомістку економіку в світі, але світова економічна криза, політична нестабільність, не дали змоги досягнути цієї мети.

Проблеми в економічній сфері Євросоюзу виникають й тому, що існує нерівність між високорозвиненими країнами ЄС (Німеччина,

Люксембург, Нідерланди) та країнами, що не мають високих показників розвитку. Економіка малорозвинених країн підпадає під шоківі впливи, але це не гарантує, що вона стане конкурентноздатною та буде відповідати попиту на європейському ринку.

Неможливість конкурувати є причиною зростання дефіциту платіжного балансу, державного бюджету, корпоративних та державних боргів. За прогнозами Європейської комісії, зростання сукупного валового внутрішнього продукту (ВВП) країн-членів ЄС у 2015 році повинен складати лише 2 % [20], а державний борг збільшився майже на 30 % (з 2007 по 2013 р.) [20].

Кризу переживають окремі галузі економіки. Російський дослідник П. Яковлев вважає, що це результат деіндустріалізації, яка призвела до послаблення загального виробничого потенціалу Європи та порушила структурний баланс господарських комплексів країн-членів ЄС [20].

Сучасна Європа працює над встановленням таких процедур міжнародного рівня, які регулюють фінансові ринки, двосторонні та багатосторонні вимоги щодо стандартів на товари, гарантії на капіталовкладення тощо. Всі ці кроки спрямовуються на те, щоб економічна політика Європейського Союзу була доречною в контексті макроекономічної політики, орієнтованої на стабільність, уникнення криз, покращення рівня життя.

Ще однією проблемою є проблема енергетичного забезпечення країн Європейського Союзу, оскільки потреба в енергії зростає по мірі соціально-економічного прогресу. Фактором післякризового економічного зростання стануть цілеспрямовані інвестиції у розробку та втілення технологій, які забезпечують енерго- та ресурсозбереження. Тобто реальною перспективою розвитку стане так звана «зелена економіка», яка включає введення альтернативної енергетики, дозволить знизити залежність країн ЄС від імпорту енергоносіїв, заощадить великі кошти, послабить тиск на державні бюджети.

Економічні проблеми Європи зумовлені й демографічним фактором, оскільки відмічається феномен старіння населення континенту. Тобто необхідно забезпечити зростання національних економік практично при відсутності зростання населення. Це означає, що перед Європою постає завдання більш повного та ефективного використання трудових ресурсів, а також нарощування інвестицій в людський капітал.

Важливою проблемою Євросоюзу є також зайнятість громадян у віці від 20 до 64 років. Так, рівень безробіття в Європі на початок 2013 року в середньому складав 23,4 % [20]. Серед безробітних

формується порівняно стійка кількість молодих людей типу NEET (not in employment, education, or training), тобто таких, що ніде не працюють та не отримують освіти або професійну підготовку [20].

Нагальною залишається й проблема міграції в різних її проявах. Імміграція – складний та неоднозначний процес, який призводить до зростання злочинності, виникнення нелегальної конкуренції на ринку праці, створює у корінного населення Євросоюзу відчуття психологічного та соціального дискомфорту, здійснює вплив на всі сторони життя суспільства. Робоча сила мігрує переважно з слаборозвинених регіонів у індустріально розвинені центри. Легальна імміграція викликає питання про необхідність працевлаштування, оплати праці, соціальне забезпечення, включення в соціальне та політичне життя людини, яка прибула до країни, та членів її сім'ї. Нелегальна ж імміграція є прямим порушенням законодавства країн та візового режиму, а тому потребує іншого вирішення.

Проблемою є й вироблення єдиної соціальної політики країн-членів Європейського союзу. Цьому заважає небажання країн поступатися власними завоюваннями в соціальній сфері заради інтересів інших.

Серед соціальних проблем одне з перших місць займає пенсійне забезпечення. Нагальною проблемою стає й несправедливий розподіл благ від глобалізації, збільшення розриву в доходах та ризик поширення бідності, що, в свою чергу, породжує загрозу конфліктів на регіональному, національному та інтернаціональному рівнях.

«Сучасна архітектура глобальної економіки, – пише М.Кастельс, – відображає асиметрично взаємопов'язаний світ, який все більше поляризується на основі протистояння між продуктивними, багатими областями, що процвітають та областями обездоленими, економічно та соціально знеціненими» [8, 152]. Фіксація нерівності в епоху масових комунікацій може швидко підсилити настрої незгоди та протистояння.

Глобалізація активізує різноманітні опозиційні сили, якими можуть бути захисники оточуючого середовища, профспілки, фермерські організації, жіночі рухи, що все частіше не звертають увагу на національні кордони та починають міжнародну протидію цьому процесу.

Зростає також негативний обмін між соціальними структурами: наркотики, проституція, тоталітарні секти, тероризм тощо. Це супроводжується спробами встановлення домінування одних культур та світоглядів над іншими.

Глобальний інформаційний простір надає можливість вільного доступу до будь-якої інформації, але й є засобом завоювання

традиційної культури суспільств, які розвиваються, та втіленням універсальної, комерціалізованої, розважальної культури (маскультури).

Глобалізація розмиває межі національних культур, відбувається розширення внутрішнього світу людини, але й ставить нові питання перед тими підсистемами соціального організму, які формують людину певної культури. Людина під впливом глобалізації, вважають антиглобалісти, починає втрачати власну самобутність, ідентичність.

Таким чином, проблемами Європи на шляху глобалізації стають високий рівень безробіття, фінансова заборгованість, труднощі зі зростанням експорту тощо. Але процеси, пов'язані з глобалізацією, з кризовим станом призводять до розуміння необхідності діяти разом, а тому формуються (або вже сформовані) єдині інформаційний, освітній, інноваційний простори, загальна ринкова економіка з розгалуженими зв'язками та відносинами між країнами-членами Європейського Союзу. Міграційна проблема вирішується на наднаціональному рівні. Ситуація з зайнятістю населення призвела до появи загальноєвропейської Люксембурзької стратегії зайнятості. Відбувається інтернаціоналізація європейського бізнесу, поступове нарощування експорту товарів та послуг, диверсифікація зовнішньоекономічних зв'язків.

Перспективами розвитку Європи на шляху глобалізації повинні стати реформа держави, зміна її ролі у використанні господарського потенціалу країн ЄС. Державні інститути повинні відповідати вимогам нових часів, проводити зважену національну та комунітарну економічну політику, які б дозволили залучити конкурентні переваги європейської економіки. Завданнями Євросоюзу є підвищення конкурентоздатності економіки, стимулювання економічного зростання, заснованого на підтримці інновацій, підвищення рівня зайнятості, гнучкості ринку праці, забезпечення соціальної згуртованості, втілення сучасних програм соціальної підтримки, покращення стану оточуючого середовища. Робляться кроки, спрямовані на підвищення кваліфікації працівників на основі системи безперервної освіти

Глобалізація – складний та суперечливий процес, який не викликає одностайності в оцінках, стосується усіх галузей суспільного життя. Перед Європою на шляху глобалізації постають нові складні проблеми та завдання. Однак більшість прогнозів розвитку світової цивілізації в майбутньому ґрунтуються на тому, що людство знайде вихід із нинішньої кризи на шляху трансформації сучасного світу, а

глобалізація відкриє нові перспективи щодо міжнародної торгівлі, вільного ринку, потоків капіталів, інформації тощо.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленому вивченні проблем, з якими зіштовхується Європа на шляху глобалізації, оскільки Україна обрала європейський вектор розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Арсентьева И. И.* Глобализация и перспективы мирового развития // [Электронный документ]. – Режим доступа: http://libold.herzen.spb.ru/text/arsentyeva_12_81_7_15.pdf.
2. *Бек У.* Что такое глобализация? Ошибки глобализма – ответы на глобализацию. – М. : Прогресс – Традиция, 2001. – 304 с.
3. *Білорус О.* Глобальний конкурентний простір [Текст] / Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана / Олег Григорович Білорус (кер. авт. колективу, наук.ред.). – К. : КНЕУ, 2007. – 680 с.
4. *Бусыгина И. М.* Основы Большой Европы. Аналитический доклад // Проблемы и перспективы строительства Большой Европы : рабочая тетр. № 17/2014 / [гл. ред. И.С. Иванов]; Российский совет по международным делам (РСМД). – М. : Спецкнига, 2014. – 64 с.
5. Глобалізація і безпека розвитку / [Білорус О. Г., Гончаренко М. О., Зленко В. А. та ін.]; НАН України. – К. : Нац. екон. ун-т та ін., 2001. – 733 с.
6. Декларация тысячелетия Организации Объединенных Наций Принята резолюцией 55/2 Генеральной Ассамблеи от 8 сентября 2000 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/summitdecl.shtml.
7. Европейский Союз в XXI веке: время испытаний / Под ред. О.Ю. Потемкиной (отв. ред.), Н.Ю. Кавешникова, Н.Б. Кондратьевой – М. : Издательство «Весь Мир», 2012 – 656 с.
8. *Кастельс М.* Информационная эпоха: экономика, общество и культура / Пер. с англ., под науч. ред. О.И. Шкаратана; – М. : Гос. ун-т. Вышш. шк. экономики., 2000. – 606 с.
9. *Мамотенко Д. Ю.* Глобалізація міжнародних фінансових ринків // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. / [редкол. : Воронкова В. Г. (голов. ред.) та ін.]. – Вип. 39. – Запоріжжя : ЗДІА, 2009. – 249 с. – С. 229-238
10. Многоликая глобализация: Культур. разнообразия в соврем. мире / [Тамоцу Аоки, Энн Бернштейн, Артуро Фонтане Талавера и др.]; Под ред. П.Л.Бергера, С.П.Хантингтона; Пер. с англ. В.В.Сапова под ред. М.М.Лебедевой. – М. : Аспект-Пресс, 2004. – 378 с.
11. *Наумкіна С., Ткачук Ю.* Глобалізація: тенденції інтеграції, універсалізації та поляризації сучасного світу / Світлана Наумкіна,

- Юлія Ткачук // Політичний менеджмент. – 2005. – № 6 (15). – С.121 – 128.
12. *Некlessа А.* Глобальная трансформация: Сущность, генезис и прогноз [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.intelros.org/books/opera_selecta/opera_selecta_86.htm.
 13. Проскурина А. В. Проблемы и перспективы глобализации [Электронный документ] / А.В. Проскурина, Г.М. Гордеева. – Режим доступа: http://pskgu.ru/projects/pgu/storage/wt/wt121/wt121_19.pdf.
 14. Социальная Европа в XXI веке [Текст] / [Антюшина Н.М., Аринин А.Н., Арыстанбекова и др.]; под ред. М. В. Каргалоной; РАН, Ин-т Европы. – М. : Весь мир, 2011. – 525 с. – (Серия «Старый Свет – новые времена»).
 15. Сучасна глобалістика: провідні концепції і модерна практика: Навч.посібник [Текст] / В. М. Бебик, С. О.Шергін, Л. О. Дегтерьова. – К. : Університет «Україна», 2006. – 208 с.
 16. Тойнби, А. Дж. Диалог Тойнби – Икеда: Человек должен выбрать сам [Текст] / А. Д. Тойнби, Дайсаку Икеда ; пер. Б. Губман [и др.]. – М. : ЛЕАН, 1998. – 448 с. – (Современная философия и проблемы земной цивилизации).
 17. *Уткин А. И.* Глобализация, процесс и осмысление. – М. : Логос, 2002. – 271 с.
 18. *Чубко Т. П.* Глобалізація: поняття, вплив на сучасні державу і право [Електронний документ] // Форум права. – 2010. – № 1. – С. 396–405. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2010-1/10htpdip.pdf>.
 19. *Этциони А.* От империи к сообществу : новый подход к международным отношениям / пер. с англ. под ред. В. Л. Иноземцева ; Центр исследований постиндустр. о-ва, журн. «Свободная мысль – ХНІ». – М. : Ладомир, 2004. – ХЛІ, 342 с.
 20. *Яковлев П.* Европейский союз после парламентских выборов: суровые реалии «новой нормы» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.perspektivy.info/oykumena/krug/jevropeskij_sojuz_posle_parlamentskih_vyborov_surovyje_realii_novoj_normy_2014-07-03.htm.

Шевченко Ю. Т. Европа на пути глобализации: проблемы и перспективы.

В статье рассматриваются подходы к пониманию сложного и противоречивого феномена глобализации, рассматриваются его положительные и отрицательные последствия, раскрываются проблемы и перспективы современной Европы.

Ключевые слова: глобализация, формы глобализации, черты глобализации, проблемы глобализации, глобалістика.

Shevchenko Iu. T. Europe on the way of globalization: problems and perspectives.

The article opens the approaches to understanding of complex and controversial phenomena of globalization, indicates its positive and negative effects, and develops problems and perspectives of modern Europe.

Keywords: globalization, forms of globalization, features of globalization, problems of globalization, global studies.

Дудар С. Е.

«ПОМІТНІ МЕНШИНИ» В ЕТНОНАЦІОНАЛЬНІЙ СТРУКТУРІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті розглянуто проблематику імміграції в українському соціальному і етнокультурному просторах. Визначено зміст поняття «помітні меншини». Розкрито причини міграції в Україну. Виокремлено тенденції динаміки імміграції в Україну «помітних меншин». Проаналізовано проблеми нелегальної міграції «помітних меншин» в Україні. Подано рівень міграційного приросту в Україні. Виокремлено групу проблем, які доводиться вирішувати іммігрантам. У цілому оцінено роль «помітних меншин» в етнонаціональній структурі українського суспільства.

Ключові слова: етнонаціональна структура суспільства, помітні меншини, міграція, міграційний простір, соціальна інтеграція.

Міграція населення зумовлена економічними, політичними, етнічними та релігійними чинниками. Протягом усієї історії людства вона відігравала визначну роль у суспільному розвитку. З одного боку, масштаби та напрями міграційних процесів певною мірою свідчать про стан соціального та економічного розвитку країни. З іншого боку, процес міграції значною мірою впливає на розвиток країни. Зараз іммігрантський компонент стає все більш помітним, наявність його як чинника суспільних процесів формує виклики як для владних структур, для суспільства в цілому, що спонукає до пошуку моделей безконфліктного розвитку.

Імміграція в сучасних умовах є одним із важливих чинників етнонаціональної динаміки багатьох країн світу. Згідно з даними Департаменту ООН з економічних і соціальних питань (ООН-ДЕСВ) від 11 вересня 2013 року, 232 млн. осіб, або 3,2 відсотка населення світу, живуть за кордоном по всьому світу, в порівнянні з 175 млн. у 2000 році і 154 млн. в 1990 році. При цьому в Європу та Азію прагне